

*schelde omvatte Walcheren en Noord- en Zuid-Beveland met als hoofdplaats Middelburg.*

*Het voornaamste bronnenmateriaal:*

- A.J. van der Aa, 'Aardrijkskundig woordenboek van Nederland', Gorinchem 1839-1846.
- K. de Flou, 'Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen ...', Gent 1914-1938.
- M. Gysseling, 'Toponymisch woordenboek van België, Nederland ...', 1960.

– M. Smallegange, 'Cronyk van Zeeland', 1696.

– M.F. Lantsheer en F. Nagtglas, 'Zelandia Illustrata', 1879-1880.

– Encyclopedie van Zeeland.

– Winkler Prins Encyclopedie van Vlaanderen.

– J.W. Muller, 'Over koud(e) als eerste lid van plaatsnamen', in: *Nomina Geographica Neerlandica, Xe deel*, 1936.

## *Bil in de hoek*



### **Gebakken straatnaambordjes in Middelburg**

Toen ik in de Eigenhaardstraat te Middelburg moest zijn om daar iets af te geven, zag ik voor het eerst van mijn leven een straatnaambordje met een barst. Voor zover ik erop gelet had, zijn straatnaambordjes meestal van geëmailleerd metaal. Nou, hier dus mooi niet. Dit moest een uit klei gebakken bordje zijn.

Na mijn bezoek in de Eigenhaardstraat keek ik wat vaker aandachtig omhoog. Ook in andere steden. Nergens zag ik zulke mooie bordjes als in Middelburg. Mijn aandacht voor putdeksels leed daaronder.

#### **Heel veel**

In Middelburg wemelt het nog van de gebakken straatnaambordjes. Ze zijn niet, zoals de bordjes van latere datum, óp de gevel aangebracht, maar ín de gevel. Een bewerkelijke manier van 'ophangen'. Er moest immers in de gevel gekapt worden. Vergelijk het met 'opbouw-' en 'inbouw'-

stopcontacten.

In het smalle Sint Sebastiaanstraatje doet de plek waar de gevel met cement is dicht- of aangesmeerd vermoeden dat daar zo'n gebakken inbouwboardje gezeten heeft.

Tegenover die plek is het nieuwe geëmailleerde metalen bordje (opbouw) tegen de gevel geschroefd.

Neem uw kinderen of kleinkinderen eens mee naar de Blindehoek. Laat ze eens lachen. Daar is het bordje ook gebarsten.

De barst heeft de L in een I en een L veranderd. Nu staat er 'Bil in de hoek'.

Ik heb ze niet geteld maar ik schat dat in Middelburg nog zeker zo'n honderd gebakken en geglazuurde (inbouw)boardjes te vinden zijn. Uitsluitend binnen de singels en dan vooral daar waar het bombardement van 17 mei 1940 geen schade heeft aangericht. Het stadhuis heeft twee inbouwboardjes, waarvan één met een mooie pijl die wijst naar het postkantoor.

Op sommige hoeken van de straat zie je in een oogopslag twee van die mooie gebakken bordjes, bijvoorbeeld op de hoek Korte Noordstraat-Hofplein, op de hoek Sint Janstraat-Zusterstraat, de hoek Bellinkstraat-Bierkaai, de hoek Londensekaai-Nieuwstraat en tot slot van dit beslist niet complete rijtje, op de scherpe punt Vlissingestraat-Stadsschuur.

### Onderzoek

Op zoek naar informatie over deze bordjes werd ik in eerste instantie op een dwaalspoor gebracht. Neuzend in het archief van de Dienst Gemeentewerken vond ik een aardig mapje uit 1872 over straatnaambordjes. Het gemeentebestuur van Middel-

burg bestelde toen 246 stuks zinken straatnaambordjes: 28 klein, 186 middel en 34 groot. Heel gedetailleerd werd beschreven hoe die bordjes eruit moesten zien: vier gaatjes, koperen schroefjes, loodhoudende witte verf voor de letters op een Berlijns blauwe ondergrond. De zinken bordjes kostten destijds, geplaatst en wel, 87 cent per stuk. Bij de papieren zat een nota met interessante opmerkingen over het waarom van een bepaalde schrijfwijze. Moest de Sint van Sint Janstraat voluit of kon worden volstaan met St.?

Wat had ik ondertussen aan die zinken bordjes die op de gevel geschroefd werden? Waren dan de veel bewerkelijker gebakken bordjes niet van oudere datum?



Ik kwam in het archief niet verder en ik zocht toen naar een snellere weg. Ik nam contact op met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Daar zou nog iemand werken die alles van gebakken aardewerk en glazuur afweet en mogelijk ook van de gebakken en geglazuurde straatnaambordjes. Hij bleek inmiddels gepensioneerd te



*Een straatnaambordje met een barst?!*

zijn. Een bibliothecaresse stuurde mij een knipsel toe. Daaruit leerde ik dat Gent rond 1780 was overgegaan tot het aanbrengen van straatnaambordjes en dat er in die stad nog één uitgehakt straatnaambord te bezichtigen is dat van eerdere datum moet zijn. De Belgen waren er wat straatnaambordjes betreft dus vroeg bij. Berlijn was pas in 1787 zo ver. Londen, Parijs en Wenen volgden nóg later.

In Nederland bleek de Gemeentewet van Thorbecke uit 1851 grote gevolgen te hebben. Die wet noopte de gemeentebestuurders over te gaan “tot de verdeling der gemeenten in wijken” en daaruit zou uiteindelijk de straatnaamgeving voortvloeien. In Amsterdam werden, in de jaren na 1849 toen bij Koninklijk Besluit elke gemeente verplicht werd een bevolkingsregister aan te leggen, bewoners opgedragen hier en daar zelf straatnaambordjes aan te brengen. In 1863 werden de houten plankjes vervangen door ‘emailleplaten’. Maar in Amsterdam zijn er ook nog enkele straatnaambordjes in natuursteen.

### ‘Émaillée’

Mijn gedachten gingen terug naar de Eigenhaardstraat. Deze straat is toch nog niet zo oud. Met de aanleg van de straat werd in 1892 begonnen. Kon ik dan niet beter, uitgaande van de levering van zinken bordjes in 1872, vooruit zoeken in het archief in plaats van terug in de tijd?

In een dik pak met rekeningen over de jaren 1870-1885 kwam ik na een half uur bladeren een rekening tegen van de firma F. Gillet uit Parijs. Op 12 juni 1885 bracht dit bedrijf de gemeente Middelburg 361 gulden en 41 cent in rekening voor de levering van 100 gebakken en geglazuurde straatnaambordjes. In 1886 leverde dezelfde firma nog 84 “plaques indicatoires de rues. Lave émaillée, grand feu, fond bleu caractères blancs.” De prijs was inmiddels gestegen van *f* 3,60 naar *f* 4,35 per stuk. Tevreden met mijn vondst staakte ik hier mijn zoekwerk. De gebakken en geglazuurde straatnaambordjes dateren dus uit het eind van de negentiende eeuw. Ze zijn het volgens mij dubbel en dwars waard om beschermd te worden. Helaas zal het bijbestellen van een gebarsten bordje moeilijk gaan, want de firma Gillet in Parijs bestaat niet meer.

Jan Moekotte

*(Foto's Leo Hollestelle)*